

”Att ha någon att prata med”

En fallstudie av Tjejzonens Storasystemverksamhet och dess förenlighet med
Barnkonventionens artikel 12

Magisteruppsats, vårtermin 2011

Författare: Karin Hansson

Handledare: Carl- Henric Grenholm

Uppsala Universitet

Innehåll

1. Inledning	3
2. Syfte, frågor och avgränsningar	4
2.1 Tidigare forskning.....	5
2.2 Material och avgränsningar	6
2.3 Uppsatsens disposition	7
3. Presentation av Tjejzonen.....	8
4. Teori	10
5. Metod.....	14
5.1 Djupintervjuerna och enkätundersökningen	14
5.2 Enkätundersökningen	15
5.3 Validitet och tillförlitlighet	16
6. Resultat och analys	17
6.1 Enkätundersökningen	18
6.1.1 Öppna enkätfrågor	18
6.1.2. Resultatredovisning från KASAM – enkäten med analys	20
6.2 Djupintervjuerna	24
7. Sammanfattande analys.....	28
7.1 Begripligt, meningsfullt och hanterbart?	29
7.2 Lillasystemen i centrum?	31
7.3 Bidrag till barnkonventionens uppdrag?	32
8. Slutsats	34
Källförteckning	38

1. Inledning

Sverige ratificerade barnkonventionen 1990 vilket innebär att Sverige folkrättsligt har förbundit sig till att förverkliga den. I barnkonventionens artikel 6 står det att varje barn har rätt att överleva, leva och utvecklas. Artikel 6 handlar inte bara om barnets fysiska hälsa utan också om den andliga, moraliska, psykiska och sociala utvecklingen. Barnkonventionens artikel 12 handlar om barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör honom eller henne. FN:s barnrättskommitté som är den auktoritativa uttolkaren av barnkonventionen har i 2009 års rekommendationer skrivit att kommittén är oroad över de regionala skillnader och brister som kvarstår rörande aktivt deltagande av barn inom bland annat skolor, institutioner och den sociala barn- och ungdomsvården.¹ Kommittén är också bekymrad över att vissa barn inte känner att de har något verkligt inflytande i frågor som rör deras liv i samhället. Kommittén rekommenderar även Sverige att fortsätta främja och underlätta, bland annat genom lagstiftning, att respekt för barnens åsikter och deras deltagande i frågor som berör dem beaktas i enlighet med artikel 12 i konventionen. De poängterar även vikten av att se till att vuxna som arbetar med barn är utbildade för att säkerställa att barn kan uttrycka sina åsikter och ger barnen tillräckliga möjligheter för att barnens åsikter ska tillmätas betydelse.²

Tjejzonen startade 1998 i Stockholm och är en av Sveriges största organisationer för tjejer. De arbetar med att förebygga psykisk ohälsa hos tjejer och erbjuder Storasystrar, stödsamtal, chatt och mejlstöd. I verksamheten ingår även Ätstörningszonen som behandlar frågor kring mat, vikt och kontroll. Tjejzonen vänder sig till tjejer i åldern 12-25 år.

Syftet med Tjejzonen är att stärka tjejers självkänsla, självförtroende och tillit till sig själva. Tjejzonen vill ge tjejerna möjlighet att använda sig av sin kreativitet till personlig utveckling samt få dem att känna att de behövs och har en plats i samhället. En av delverksamheterna

¹ Barnrättskommitténs tolkningar och rekommendationer är av stor vikt när BO gör tolkningar utifrån Sveriges lagstiftning rörande de olika artiklarna i barnkonventionen. Handlingar som är oförenliga med konventionen kan inte tas upp i någon internationell domstol utan barnrättskommittén kan endast påverka genom kritik och påtryckningar. Sverige skall med jämna mellanrum lämna en rapport till barnrättskommittén om hur Sverige arbetar med att implementera och följa barnkonventionen. Det sker genom Barnombudsmannen (BO), som är Sveriges högsta instans för att barnkonventionen följs upp och implementeras i Sverige. Sverige och BO ska sedan följa den kritik och de rekommendationer (också kallat *concluding observations*) som kommittén riktar till Sverige om hur Sverige uppfyller de krav som barnkonventionen ställer. Se: <http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=55> den 21 februari, 2011 <http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=4534> 21 februari, 2011

² Se CRC/C/SWE/CO/4 Concluding Observation: Sweden, 12 juni 2009, Finns på: <http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=4534> 21 februari, 2011

som Tjejzonen bedriver är Storasystemverksamheten. Denna verksamhet kom till då Tjejzonen såg ett behov av att tjejer behövde vuxna förebilder och att ha en relation med någon utanför familjen eller skolan. Som Storasyster är man samtalsperson med en Lillasyster som känner att hon vill träffa och prata med någon som inte är en vuxen, psykolog eller förälder. Storasysterprojektet har pågått sedan 2007 och sedan starten har 169 stycken Storasyster - Lillasysterpar träffats. Under 2010 var det 61 par som träffades.³

2. Syfte, frågor och avgränsningar

FN:s barnrättskommitté visar att Sverige behöver arbeta aktivt med att ta till vara på barns och ungas röster. Deras rekommendationer syftar till att stärka möjligheterna för barn och unga att utveckla sig och att stärka demokratin genom att ta vara på alla samhällsmedborgares rättigheter och kompetens. Detta är även förenligt med Tjejzonens syfte och mål.

Det huvudsakliga syftet med denna uppsats är att undersöka om Tjejzonens Storasystemmodell är lämplig som verktyg för att stärka unga tjejers självkänsla. Vidare är syftet att ta reda på vad som händer med en ung tjej när någon lyssnar på henne på hennes villkor och hur man kan arbeta för att tillämpa och implementera barnkonventionen artikel 12 i praktiken.

Huvudfrågeställning:

- Hur fungerar Tjejzonens Storasystemmodell och är det en lämplig modell att använda för att stärka tjejers självkänsla på ett sätt som gör att de vågar uttrycka sina åsikter i hemmet, skolan samt i övriga samhället, och därmed en lämplig modell för att upprätthålla barnkonventionens artikel 12?

Svaret på denna fråga underbyggs med hjälp av följande delfrågor:

- Vad är syftet med Tjejzonens Storasystemmodell och varför arbetar Tjejzonen just med denna modell?
- Hur fungerar modellen i praktiken – vilka fördelar respektive nackdelar/utmaningar har den?
- Vilka resultat ger modellen? Det vill säga hur upplever Lillasysterna att verksamheten fungerar?

³ http://www.tjejzonen.se/images/stories/downloads/pdf/verksamhetsberttelse_2010.pdf den 28 maj, 2011

- Finns det någon koppling mellan att ha en stark självkänsla och våga uttrycka sina åsikter och i så fall vilken är den?

2.1 Tidigare forskning

När det gäller litteratur som behandlar tjejjourers eller frivilligorganisationers arbete med unga tjejer i Sverige är materialet knappt. Mentor Sverige som arbetar med mentorer åt unga, genom samarbete med skolor och kommuner, har genomfört en utvärdering av Företagsprojektet vid Hjulstaskolan 2008-2010.⁴ Detta projekt syftar till att minska skolkl, höja meritvärdena och öka skolmotivationen hos deltagarna, och har enligt Mentor Sverige gett goda resultat.⁵

Mentor Sverige skiljer sig från Tjejjonen på så sätt att de vänder sig till alla ungdomar medan Tjejjonen endast vänder sig till unga tjejer. Mentor Sverige syftar också framförallt till att motverka destruktivt beteende med våld och droger.

Jag har även sökt efter rapporter från Bris, Ungdomsstyrelsen och ROKS, Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige men inte funnit några relevanta rapporter eller utvärderingar som skulle kunna jämföras med Tjejjonens Storasystemverksamhet.

Däremot finns det gott om litteratur som belyser ideella organisationers roll i samhällsbyggnaden, och vikten av att ha en ”tredje sektor” i Sverige, förutom offentlig och privat, som består av ideella organisationer.⁶ Exempel på vikten av att ha en tredje sektor visar även organisationen Överenskommelsen som grundar sig på en överenskommelse mellan regeringen, idéburna organisationer inom det sociala området och Sveriges Kommuner och Landsting som beslutades av regeringen och tog form den 23 oktober 2008.⁷

⁴ Johansson, Hanna Sofia, *En Andra chans? En utvärdering av Företagsprojektet vid Hjulstaskolan 2008-2010*, Sociologiska institutionen, Stockholms universitet, 2010

⁵ <http://www.mentorsverige.se/forskarrapport-om-mentors-elevprojekt.html> den 13 maj 2011

⁶ Referenslitteratur: Blennberger Erik. 2005. *Offentlig och ideell sektor – partners för ett gott samhälle*. Gatljus 3/2005. Göteborgs kyrkliga Stadsmission, Göteborg

Clevström Jenny. 2008. ”De arbetar ideellt på jobbet. Fler företag låter sin personal jobba för ideella föreningar på betald arbetstid.” Dagens Nyheter 15/7, <http://www.dn.se/ekonomi/fler-far-jobb-ideellt-pa-jobbet> den 13 maj, 2011

Johansson Staffan. 2005. *Ideella mål med offentliga medel*. Sober förlag, Stockholm

⁷ Regeringskansliet. 2008. *Överenskommelse mellan regeringen, idéburna organisationer inom det sociala området och Sveriges Kommuner och Landsting*. Socialdepartementet och integrations- och jämställdhetsdepartementet. Regeringskansliet, Stockholm.

Även tankesmedjan Sektor 3 trycker på vikten av ideella organisationers betydelse för samhällets utveckling.⁸

Denna uppsats har inte som huvudsyfte att undersöka vilken roll Tjejzonen spelar i samhällsbyggnaden eller på vilket sätt organisationen fungerar i relation till övriga samhället. Men som det framkommer lite senare i uppsatsens redovisningsdel där djupintervjuerna presenteras, så visar det sig att många av Lillasysterarna ser Tjejzonen som en plats där de inte behöver få en stämpel på sig, något de upplever att de skulle få om de skulle vända sig till skolkuratoren eller BUP. Detta visar på vikten av en utomstående organisation, och litteraturöversikten ovan förstärker denna indikation.

Då Tjejzonens Storasystemverksamhet är unik i sitt slag och det inte genomförts några tidigare utvärderingar eller undersökningar finns ingen jämförande litteratur att gå igenom och hänvisa till. Tjejzonen medverkar däremot för närvarande i forskningsprojektet ”Att uttrycka det svåra online” som avslutas 1 juni 2012⁹. Projektet intresserar sig för ungas användning av nätet för att uttrycka tankar och känslor som de inte har så lätt att uttrycka i andra sammanhang. Detta projekt vore intressant att titta närmare på, men då det inte är avslutat är det svårt att dra några slutsatser från materialet de hittills har samlat in.

2.2 Material och avgränsningar

Det material som kommer att ligga till grund för denna uppsats består framförallt av djupintervjuer som genomförts med fem stycken Lillasysterar under mars – april 2011, samt enkätundersökningar som har besvarats av 14 stycken Lillasysterar som har haft Storasysterar på Tjejzonen under 2010 – 2011. Som teori kommer jag att använda mig av Aaron Antonovskys KASAM – teori. Mer om detta i teoridelen i kapitel 4.

För att kunna undersöka hur Tjejzonens Storasystemmodell fungerar och om det är en lämplig modell att använda för att stärka tjejers självkänsla skulle jag behöva mer material i form av jämförande studier från liknande verksamheter. Då jag inte har funnit något sådant material, se avsnittet om tidigare forskning ovan, får uppsatsen förlita sig på den information som kommer fram i djupintervjuerna samt i enkätundersökningen med före detta Lillasysterar på Tjejzonen.

⁸ <http://www.sektor3.se/#om-sektor3> den 13 maj, 2011

⁹ Löfberg, Cecilia, fil.dr, Pedagogiska institutionen, Stockholmsuniversitet ”Att uttrycka det svåra online”, 090401-120601, <http://attuttryckadetsvaraonline.wordpress.com/about/> den 14 maj, 2011

Uppsatsen tar med andra ord Storasystemverksamheten som praktikfall för att få underlag för att kunna diskutera hur unga flickors självkänsla kan stärkas. Praktikfallet avgränsas till att intervjua fem stycken Lillasysterar och analysera två enkäter som 14 stycken Lillasysterar har svarat på. Denna begränsning motiveras av uppsatsens resursmässiga ramar men också av att dessa djupintervjuer samt enkäter bedöms kunna ge en tillräcklig insyn för en analys och dra relevanta slutsatser om uppsatsens frågeställning. Det är viktigt att poängtera att uppsatsen inte utger sig för att vara en representativ studie utan kommer snarare att kunna ge indikationer på hur Storasystemmodellen fungerar. Djupintervjuerna och enkäterna begränsas också till Lillasysterar från Stockholmsområdet eftersom Tjejzonens Storasystemverksamhet bedrivs endast i Stockholm.

Det är även värt att notera att uppsatsen inte lägger någon värdering i att undersökningen tar upp en organisation som enbart vänder sig till unga tjejer. Anledningen till detta är att det inte är relevant för uppsatsen att behandla frågan om unga tjejer behöver fler verksamheter än unga killar, utan syftet är att ta reda på om Tjejzonens Storasystemmodell fungerar och hjälper till att stärka unga, i det här fallet, tjejer. Därför kommer uppsatsen inte heller ta upp till exempel feministisk teori som skulle kunna beskriva varför det krävs extra resurser till verksamheter som vänder sig till unga tjejer.

2.3 Uppsatsens disposition

Uppsatsen disponeras i fortsättningen på följande vis:

I kapitel 3 sker en presentation av Tjejzonen, hur och varför de startade, vilket deras syfte är med verksamheten samt kort om Storasystemverksamheten specifikt. Detta för att läsaren ska få en inblick i vad en ideell verksamhet som Tjejzonen är och hur deras verksamhet fungerar då det är denna verksamhet som är i fokus och undersöks i denna uppsats.

Efter presentationen av Tjejzonen presenteras i kapitel 4 teorin som ligger till grund för analys av det insamlade materialet. För denna uppsats har jag valt att använda mig av Antonovskys KASAM – teori. Hur djupintervjuerna och enkäterna har genomförts presenteras i kapitel 5.

I kapitel 6 presenteras sedan resultaten från enkätundersökningarna samt från djupintervjuerna tillsammans med en kort analys. Därefter sker i kapitel 7 en sammanfattande analys av resultatet. I denna analys ingår att jämföra resultatet med Tjejzonens intentioner, Antonovskys KASAM – teori samt barnkonventionens artikel 12.

Till sist i kapitel 8 kommer uppsatsen att presentera sin slutsats om hur och på vilket sätt Tjejzonens modell med Storasysterverksamhet möjliggör för tjejer att få utlopp för sina tankar och åsikter. Är Tjejzonens modell en lämplig modell för att stärka unga tjejers självkänsla så att de vågar ta plats i skolan, hemmet och övriga samhället, och därmed ett positivt redskap för att implementera artikel 12 i barnkonventionen?

3. Presentation av Tjejzonen

Idén till Tjejzonen uppkom under vintern 1995 i Göteborg då grundaren Thintin Strandman bestämde sig tillsammans med Rebecka Danielsson att skapa en verksamhet som vänder sig mot tjejer. 1996 startade Frizonen i Göteborg (som även idag är en fungerande verksamhet). Efter en undersökning som Thintin Strandman genomförde i Stockholm 1997 för att se om det fanns ytterligare behov av verksamhet i Stockholm så startades Tjejzonen den 8 mars 1998.

Anledningen till att Thintin Strandman startade Tjejzonen var flera, men en viktig orsak var att hon själv hade varit i behov av en liknande verksamhet när hon växte upp. Hon kände att det fanns ett behov av verksamheter som lyssnade på unga tjejer och som tog dem på allvar. Thintin Strandman mötte även tjejer när hon arbetade som gästlärare och uppfattade att många av dessa inte vågade eller trodde på sig själva och sin kapacitet. Anledningen till att det är viktigt med en verksamhet som vänder sig just mot tjejer är enligt Thintin Strandman att vi fortfarande lever i ett samhälle som är ojämställt vilket gör att en plats behövs för enbart tjejers behov. Det beror också på att vissa tjejer ibland vill vara på platser bara för tjejer menar Thintin Strandman.¹⁰

Idag är Tjejzonen en av Sveriges största organisationer för tjejer. De arbetar med att förebygga psykisk ohälsa hos tjejer och erbjuder ”Storasyster”, stödsamtal, chatt – och mejlstöd. I Tjejzonens verksamhet ingår även Åtstörningsjouren som behandlar frågor kring mat, vikt och kontroll. Verksamheten vänder sig till tjejer i åldern 12-25år.¹¹ Medel till Tjejzonen beviljas bland annat av Socialstyrelsen.¹²

Att vara Storasyster innebär att en tjej kan få någon att prata med, få stöd och bli peppad av. Storasyster och Lillasyster träffas varannan vecka mellan 1-3 timmar per gång. Syskonparet

¹⁰ Intervju med Thintin Strandman den 27 februari 2011 via e-mail

¹¹ <http://www.tjejzonen.se> den 21 mars, 2011

¹² Tjejzonens verksamhetsberättelse 2010 <http://www.tjejzonen.se/om-tjejzonen/verksamhetsberaettelse> den 19 april, 2011

kan antingen göra olika aktiviteter eller sitta och prata. Av Tjejzonen får de 100 kr tillsammans per gång. En Storasyster är en tjej/kvinna mellan 20 – 40 år som kan och vill vara en positiv förebild för tjejer och unga kvinnor. Tjejzonen strävar efter att det ska vara cirka 10 år mellan Storasystrarna och Lillasystemen. Innan man får bli Storasyster måste man gå Volontärutbildningen som består av en grundutbildning under en helg och sedan en specialutbildning under en kväll. Därefter får Storasystrarna kontinuerlig handledning i form av möten, telefon och e-mail. Umgänget med Lillasystemen sker rök- drog – och alkoholfritt. Facebook får heller inte användas med Lillasystemen så länge som Storasystrarna är verksam som volontär på Tjejzonen. Som volontär betalar man 200 kr per år i medlemsavgift i Tjejzonen.¹³

Storasystrarnas huvuduppdrag är att sätta Lillasystemen i centrum och alla samtal ska utgå från Lillasystemen så det är viktigt att vara nyfiken. Under mötena ska hon fokusera på det som ger Lillasystemen kraft, hopp och lust. Tystnadslöfte gäller och som Storasyster är man ”anställd” av Tjejzonen vilket betyder att man som Storasyster och Lillasystem inte är kompis utan har en relation utifrån Tjejzonen.¹⁴ Storasysterprojektet handlar om personlig utveckling och om att bli sedd och förstådd som den man är.

Under 2010 träffades 61 par. Volontärerna genomförde 1122 antal möten. Samtalen handlade för det mesta om familj, kompisar, skola, oro/ångest, kärlek och kropp/utseende. Paret träffades varannan vecka 1-3 tim på fik om de ville sitta och prata, annars på något museum eller någon annan aktivitet, som Lillasystemen önskade. Lillasystemen var mellan 12 och 25 år gamla. Storasystrarna var mellan 22 och 41 år.

Åldern på Lillasystemen fördelades enligt följande:

57 % var mellan 12-16 år

31 % var mellan 17-20 år

11 % var mellan 21-25 år¹⁵

¹³ <http://www.tjeizonen.se/storasyster/storasyster> den 19 april, 2011

¹⁴ Från Tjeizonens uppdragsbeskrivning för Storasyster Live – se bilaga 3

¹⁵ Se Tjeizonens verksamhetsberättelse 2010, kap. 3.1 Storasyster mot droger <http://www.tjeizonen.se/om-tjeizonen/verksamhetsberaettelse> den 19 april, 2011

4. Teori

Barnkonventionens artiklar ska läsas som en helhet och det går inte att lyfta ut en artikel och läsa den skild från de andra. Detta betyder att barnkonventionens artikel 12 inte står själv, den är beroende av de andra artiklarna vilket ger den än mer tyngd, och artikel 12 representerar därmed mer än enbart barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör honom eller henne. När man börjar se Barnkonventionens artiklar som en helhet blir det tydligare att se hur viktigt det är (enligt konventionen) att barnen upplever en trygg värld, märker att de blir tagna på allvar och är av betydelse. Detta kan jämföras med att barnen behöver ha en känsla av att deras omvärld och liv är meningsfullt, begripligt och hanterbart. Dessa tre komponenter vilar även Aaron Antonovskys KASAM – teori på och det är denna teori som kommer ligga till grund för uppsatsens datainsamling och analys.

Antonovskys KASAM – teorin gör nämligen anspråk på att genom att vi har en hög känsla av sammanhang, det vill säga en hög grad av begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet i tillvaron så har man även goda förutsättningar för att ha och uppleva en god psykisk hälsa, därmed borde man kunna uppnå barnkonventionens intention om man arbetar för att barn har en hög och jämn KASAM.

KASAM står för en **K**änsla **A**v **S**AMmanhang och är en salutogen arbetsmodell skapad av Aaron Antonovsky. Det handlar om varför vissa människor tycks klara svåra livssituationer bättre än andra, något som också påverkar deras hälsa. Aaron Antonovsky är professor i medicinsk sociologi vid Ben Gurion University of the Negev, Beersheba, Israel. Antonovsky utgår från ett salutogent förhållningssätt som skiljer sig från de traditionella hälsoorienterade och sjukdomsinriktade ståndpunkterna. Han menar att de som håller fast vid den hälsoorienterade ståndpunkten ägnar sig åt att hålla människor friska och motverkar att de insjuknar. De som däremot intar den medicinska vinkeln koncentrerar sig på att behandla dem som är sjuka och försöker förhindra att de avlider, blir kroniskt sjuka eller gör dem kanske friska. I båda fallen menar Antonovsky att man bortser från det gemensamma bakomliggande och ser det sjuka och friska som två olika delar, snarare än att se dimensionen hälsa – ohälsa som ett kontinuum. Antonovsky menar att så länge vi lever är vi i någon bemärkelse friska

och det den salutogena modellen gör är att den undersöker var varje person, vid en viss tidpunkt, befinner sig på detta kontinuum.¹⁶

Det salutogena förhållningssättet skiljer sig från de traditionella hälsoorienterade och sjukdomsinriktade utgångspunkterna. De som arbetar utifrån den hälsoorienterade ståndpunkten ägnar sig åt att hålla människor friska och motverkar att de insjuknar. De som intar den medicinska vinkeln koncentrerar sig på att behandla dem som är sjuka och försöker förhindra att de avlider, blir kroniskt sjuka eller gör dem kanske friska. I båda dess fall menar Antonovsky att man bortser från det gemensamma bakomliggande och ser det sjuka och friska som två olika delar, snarare än att se dimensionen hälsa – ohälsa som ett kontinuum. Antonovsky menar att så länge vi lever är vi i någon bemärkelse friska och det den salutogena modellen gör är att den undersöker var varje person, vid en viss tidpunkt, befinner sig på detta kontinuum.¹⁷

Antonovskys begrepp KASAM är en viktig faktor bakom upprätthållandet av ens position på skalan hälsa – ohälsa och rörelser mot dess friska pol. KASAM består som tidigare nämnts av de tre centrala komponenterna; begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. De individer som enligt denna identifiering har en hög KASAM har höga värden på dessa komponenter och de individer som har en svag KASAM har låga värden.¹⁸

Den första komponenten begriplighet syftar på i vilken utsträckning man upplever yttre och inre stimuli som förnuftsmässigt gripbart, dvs. att det är ordnat, sammanhängande, strukturerat och tydligt snarare än som brus dvs. kaotisk, oordnat och oväntat. En människa med hög känsla av begriplighet förväntar sig att de stimuli som han eller hon kommer att möta i framtiden är förutsägbara, eller om de kommer som överraskningar åtminstone går att ordna eller förklara. Att ha en hög begriplighet har dock inget att göra med stimulins önskvärdhet. Motgångar, död eller misslyckande kan förekomma men en människa med hög begriplighet förmår att göra dem (be)gripbara.¹⁹

Den andra komponenten i KASAM är hanterbarhet, dvs. den grad till vilken man upplever att det står resurser till ens förfogande, med hjälp av vilka man kan möta de krav som ställs av de

¹⁶ Antonovsky, Aaron, *Hälsans mysterium*, Natur och kultur, 1991, s. 24

¹⁷ Ibid., s. 24

¹⁸ Ibid., s. 38

¹⁹ Antonovsky, Aaron, *Hälsans mysterium*, Natur och kultur, 1991, s. 39

stimuli som man har överhopats av. ”Står till ens förfogande” kan syfta på resurser som är under ens kontroll eller som kontrolleras av behöriga andra, dvs. någon man känner att man kan räkna med och som man litar på. Har man en hög känsla av hanterbarhet kommer man inte känna sig som ett offer för omständigheterna eller tycka att livet behandlar en orättvist. Olyckliga saker händer i livet men när så sker kommer man att kunna reda sig och inte sörja för alltid.²⁰

Den tredje komponenten är meningsfullhet, det kan förklaras som KASAM – begreppets motivationskomponent. Meningsfullhet syftar på i vilken utsträckning man känner att livet har en känslomässig innebörd. Att åtminstone en del av de problem och krav som livet ställer en inför är värda att investera energi i, att en del problem är värda ens engagemang och hängivselser, att utmaningar är ”välkomna” snarare än bördor. Detta betyder inte att den som har ett högt värde på meningsfullhet blir glad om någon närstående dör eller något annat olyckligt händer. Men när dessa olyckliga upplevelser påtvingas en sådan människa så drar sig denna inte för att konfronteras med utmaningen, söka mening i den och göra sitt bästa för att med värdigheten i behåll komma igenom den.²¹

Dessa tre komponenter är sammanlänkade och i stor utsträckning interkorrelerar de, men självklart finns det situationer där en person kan placera sig högt upp på en komponent och lågt ner på en annan. När man delar upp var och en av de tre komponenterna i KASAM (se tabell 1) ser man 8 typer.²²

Tabell 1. Dynamiska samband mellan komponenterna i KASAM.

Typ	Begriplighet	Hanterbarhet	Meningsfullhet	Prediktion
1	Hög	Hög	Hög	Stabil
2	Låg	Hög	Hög	Ovanlig
3	Hög	Låg	Hög	Press uppåt
4	Låg	Låg	Hög	Press uppåt
5	Hög	Hög	Låg	Press nedåt
6	Hög	Låg	Låg	Press nedåt
7	Låg	Hög	Låg	Ovanlig
8	Låg	Låg	Låg	Stabil

²⁰ Ibid., s. 40

²¹ Ibid., s. 41

²² Ibid., s. 43

Typ 1 och 8 ligger högt eller lågt på alla tre komponenter och detta skapar inga problem. Dessa personer ser antingen en hög eller låg grad av sammanhang i världen och deras mönster kan förväntas vara ganska stabilt. Typ 2 och 7 är ovanliga menar Antonovsky, då hög hanterbarhet är starkt beroende av hög begriplighet, det verkar överkligt enligt Antonovsky att en person tror den klarar sig bra om den lever i en värld den upplever som kaotisk och oförutsägbar.

Typ 3 och 6 har en inneboende instabilitet. Hög begriplighet i kombination med låg hanterbarhet leder till ett starkt tryck mot förändring. I vilken riktning denna rörelse kommer att gå bestäms av en känsla av meningsfullhet. Om man verkligen är engagerad och tror att man förstår de problem som man ställs inför kommer det finnas en stark motivation att söka efter resurser, och man kommer inte ge upp sökandet förrän man har hittat dem. Utan en sådan motivation slutar man däremot att reagera på stimuli och världen blir snart obegriplig.

De två sista varianterna visar också på betydelsen av graden av meningsfullhet. Även om man ligger högt på både begriplighet och hanterbarhet, och man känner till spelets regler men inte bryr sig om det hela (typ 5) så kommer man snart att förlora mer och mer av sin förståelse och tappa kontroll över resurserna. Det motsatta fallet med låg begriplighet och låg hanterbarhet men hög meningsfullhet (typ 4) är kanske än mer intressant än de övriga. En sådan människa kan förväntas visa stor mod och vara djupt engagerad i sitt sökande efter förståelse och resurser. Det finns inga garantier att det ska lyckas men det finns en chans. Antonovsky pekar på att många människor av denna typ finns att finna bland överlevande från Auschwitz och Warszawas getton.²³

Alla tre komponenterna i KASAM är nödvändiga, men de är mer eller mindre centrala. Motivationskomponenten meningsfullhet verkar vara den viktigaste. Utan den blir antagligen vare sig hög begriplighet eller hög hanterbarhet särskilt långvarig. Troligtvis är begriplighet den därefter viktigaste komponenten, eftersom hög hanterbarhet förutsätter förståelse. Detta betyder inte att hanterbarhet är oviktigt. Om man inte tror att resurser finns till ens förfogande avtar meningsfullheten och personens strävan att hantera situationen blir svagare.

Antonovsky sammanfattar det hela med ”Framgångsrik problemhantering är med andra ord beroende av KASAM i dess helhet”²⁴

²³ Antonovsky, Aaron, *Hälsans mysterium*, Natur och kultur, 1991, s. 43-44

²⁴ Ibid., s. 43

5. Metod

Uppsatsens data bygger på en fallstudie som genomförts med hjälp av uppgifter om Tjejjonens verksamhet och intervjuer, dels strukturerade i form av en enkät, dels ostrukturerade djupintervjuer. Djupintervjuerna har genomförts med fem stycken före detta Lillasyster under perioden mars – april 2011. Lillasysterna har varit med i Tjejjonens Storasysterverksamhet under ett år och intervjuerna har skett i Tjejjonens lokaler på Kungsholmen.²⁵

Nedan ges en genomgång om hur djupintervjuerna och enkätundersökningen har formulerats och genomförts.

5.1 Djupintervjuerna och enkätundersökningen

Vid genomförandet av de enskilda intervjuerna har jag använt en kvalitativ intervjuemetod. Denna typ av metod är bäst lämpad för djupintervjuer då målet är att upptäcka vad det är som sker och vad som händer, snarare än att bestämma omfattningen av någonting som är på förhand bestämt.²⁶ Då de enskilda intervjuerna inte kommer vara en representativ del av antalet Lillasyster som har genomgått Storasysterprogrammet kommer intervjuerna att fungera som ”vittnesmål” som kan stärka resultatet från enkätundersökningarna.

Frågorna som ställts under djupintervjun har som huvudsyfte att undersöka varför Lillasysterna kände ett behov av att ha en Storasyster, hur de upplevde tiden med sin Storasyster, samt om vad som var bra eventuellt mindre bra med Tjejjonens Storasysterverksamhet. Med andra ord undersöka delfrågeställningarna:

- Hur fungerar modellen i praktiken – vilka fördelar respektive nackdelar/utmaningar har den?
- Vilka resultat ger modellen? Det vill säga hur upplever Lillasysterna att verksamheten fungerar?

²⁵ Intervju den 21 mars, Lillasyster A
Intervju den 21 mars, Lillasyster B
Intervju den 22 mars, Lillasyster C
Intervju den 28 mars, Lillasyster D
Intervju den 4 april, Lillasyster E

²⁶ Svensson, Per-Gunnar och Starring, Bengt (redaktörer): *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Studentlitteratur, 1996, s.55

De enskilda intervjuerna har hämtat inspiration från KASAM i det avseende när det gäller hur Lillasysterarna ser på sig själva idag kontra hur de såg på sig själva innan de fick en Storasystrer.

Intervjuerna har som ovan nämnts skett i Tjejzonens lokaler. Anledningen till detta är att det är viktigt att det byggs upp ett förtroende mellan intervjuare och informant. Tjejzonens lokaler är neutral mark, och dessutom har alla Lillasyster tidigare varit där och känner igen lokalen vilket kan få dem att känna sig trygga och därmed minskas risken för att de känner sig obekväma och att intervjuerna blir låsta. I samma syfte har kontakt även tagits med Lillasysterarna innan intervjuerna ägt rum, via e-mail och telefon. I e-mailen har jag förklarat vem jag är och vad mitt syfte med uppsatsen är. För de Lillasyster som är under 18 år har jag även skrivit ett förklarande brev till föräldrarna och fått deras godkännande på att deras döttrar medverkar i intervjuerna.

Sammanställningen av enkätundersökningen (se nedan) kommer till viss del ligga till grund för de frågor som kommer att ställas i de enskilda intervjuerna. Detta för att jag som intervjuare inte ska vara helt utan insikt om hur det är att vara Lillasyster utan lätt ha möjlighet att börja interagera med respondenterna.

5.2 Enkätundersökningen

Enkätundersökningarna skickades ut av Tjejzonen under 2010/2011. 14 stycken av Lillasysterarna under 2010/2011 svarade på två stycken enkäter. Den första enkäten fick de svara på innan de blev tilldelad en Storasystrer, och denna var utformad med frågor som ”Varför söker du dig till Tjejzonen?” samt ”Vilka förväntningar har du på Storasystrer?”. Den andra enkäten fick de svara på när de lämnat Storasystrerprogrammet och bestod av frågor som ”Vad har varit bra respektive mindre bra med verksamheten?”. Båda enkäterna bestod även av ett KASAM – form där Lillasysterarna fick skatta sig själva. Enkäterna har besvarats av Lillasyster födda mellan 1986 – 1990.

Enkäten som Lillasyster har svarat på är utformade utifrån Anontovskys KASAM – modell. Enkäten är besvarad av före detta Lillasyster som har fått svara på en enkät när de påbörjat Storasystrerprogrammet och en annan enkät när de avslutat sina möten.

Enkätundersökningarna syftar till att förstärka bilden av och förstår hur Lillasysterarna upplever Tjejzonens storasystrerverksamhet. Liksom intervjuerna är dessa enkäter inte en

representativ del av andelen Lillasystrar som finns på Tjejzonen, men de har som ovan angivets, som syfte att stärka bilden som djupintervjuerna ger.

Formuläret som Lillasystrarna har svarat på har hämtat inspiration från KASAM och består av 14 frågor där Lillasystrarna har fått skatta sig själva på en skala med fyra variabler: Stämmer inte, Stämmer ibland, Stämmer ofta, Stämmer helt. Original KASAM består av en sjugradig skala där höga poäng betyder att man har en stark KASAM och låga en svag KASAM.

Frågorna är även indelade i de tre kategorierna begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet.

Dessa tre kategorier finns även med i Tjejjonens enkät. Frågeformuläret finns i sin helhet i bilaga 1.²⁷

5.3 Validitet och tillförlitlighet

När det gäller validiteten och tillförlitligheten av intervjuerna så är det värt att notera att varje intervju är unik och validiteten av vad Lillasystrarna delar med sig av får granskas i varje enskilt fall. Djupintervjuerna och enkäterna kan inte jämföras med en oberoende källa men deras validitet kan stärkas genom att jag som intervjuare är medveten och uppmärksam, i synnerhet på att jag inte lägger in mina egna tolkningar i svaren. Som intervjuare måste jag med andra ord se till att min tolkning av svaren stämmer överens med det som Lillasystrarna menade, s.k. tolkande validitet.²⁸

För att undvika att Lillasystrarna missuppfattar frågor eller inte svarar på frågor kommer jag att använda mig av så kallad metodologisk triangulering²⁹ och ha olika ”ingångar” på frågorna. Jag kommer även att försöka få intervjuerna till att likna samtal snarare än intervjuer då detta kommer att underlätta att jag som intervjuare kan gå tillbaka och ställa följdfrågor på ett mer avslappande sätt och undvika att Lillasystrarna känner sig trängda.

²⁷ Kort förklaring till enkätens uppbyggnad: Först står påståendet som Lillasystrarna ska skatta sig själva efter och inom parentes vilken KASAM – kategori påståendet tillhör. Under varje påstående visas en sammanställning av hur många Lillasystrar som svarade hur bra det stämmer överens med dem innan de fick en Storasystrer och efter det att de fick en Storasystrer. Det är redan nu viktigt att poängtera att Lillasystrarna med stor sannolikhet inte svarade på enkäten med åtanke på att de var just Lillasystrar vilket gör att resultaten i enkäten före och efter att de var Lillasystrar kanske inte har något att göra med att de haft en Storasystrer.

²⁸ Svensson, Per-Gunnar och Starring, Bengt (redaktörer): *Kvalitativa studier i teori och praktik*.

Studentlitteratur, 1996, s. 214

²⁹ Ibid., s. 218

Vid transkribering av intervjuer och vid analys av dessa samt enkäterna kommer jag dock inte kunna undvika att göra tolkningar då jag kommer att leta efter mönster som kan ge mig svar på uppsatsens frågeställningar.

6. Resultat och analys

I detta kapitel presenteras resultaten från de enskilda djupintervjuerna samt resultaten från enkätundersökningarna. Djupintervjuer har som tidigare nämnts gjorts med fem stycken Lillasystrar som haft en Storasyster genom Tjejjonen. Enkätundersökningarna har skickats ut till ett 50-tal Lillasystrar och 14 svar har inkommit. Det är återigen av vikt att poängtera att resultaten från de enskilda intervjuerna och enkäten inte visar på något representativt resultat utan mer ska ses som en indikation på hur Lillasystrarna uppfattar Tjejjonen och Storasysterverksamheten och som en möjlig guidning på hur det skulle kunna utvecklas.

Det är svårt att säga exakt varför det endast är 14 av ca 50 Lillasystrar som valt att svara på enkäten. En förklaring är Lillasystrarna har fått ”Efter – enkäten” skickat till sig i efterhand och då inte känt någon större motivation eller engagemang att svara då de gått lång tid sedan de haft en Storasyster. Denna förklaring motiveras av att en del av Lillasystrarna som har djupintervjuats har svarat att det var svårt att avsluta tiden som Lillasyster men att de efter några månader inte ”brydde sig så mycket”. En farhåga är att svaren i enkäten endast är från de som var positiva till Tjejjonen och Storasysterverksamheten, en annan är att det endast är dem som är negativa. Detta motbevisas dock av både enkäterna och djupintervjuerna då Lillasystrarna i båda fall ger varierande svar. Om alla vore negativa alternativt positiva skulle svaren vara mer entydiga. Dock bidrar det stora bortfallet av svar till att studien inte blir representativ och detta är viktigt att ha i åtanke. Däremot kommer svaren med stor sannolikhet kunna ge en indikation på hur Lillasystrarna upplever Tjejjonen och Storasysterverksamheten och därmed kunna ge en antydning om modellen är ett fungerande redskap för att tillämpa artikel 12 i barnkonventionen.

Kapitlet är uppdelat i tre steg. Först presenteras svaren från de öppna frågorna i enkäten med några korta kommentarer, därefter presenteras resultatet från KASAM – formuläret som enkäten även består av, vilket följs av en kort analys. Kapitels tredje del presenterar djupintervjuerna inklusive kort analys.

6.1 Enkätundersökningen

Enkäten består både av öppna orienterande frågor samt KASAM – formuläret. Nedan börjar en sammanställning och analys av resultatet från de öppna frågorna i enkäten som Lillasystrarna svarade på före och efter att de fick en Storasyster. Därefter sker en presentation samt analys av KASAM – formuläret i enkäten. Det fullständiga resultatet från formuläret presenteras som bilaga 2. Det som är inom citationstecken är taget direkt från Lillasystrarnas svar i enkäterna.

6.1.1 Öppna enkätfrågor

Majoriteten av de Lillasystrar som svarade på enkäten var mellan 13-17 år. Det fanns olika anledningar till att Lillasystrarna vände sig till Tjejjonen. Någon vände sig självmant till skolkuratoren och denne tog kontakt med Tjejjonen, en annan blev uppmärksammad av sin skolkurator för att hon tyckte att Lillasystem kändes tyst och inbunden och mest rättade sig efter vad andra gjorde. I ett annat fall var det pappan som skickade in en ansökan för dotterns räkning då dottern hade vad han beskrev det som ”tonårssyndrom”. En Lillasyster hade allvarliga problem med självskadebeteende och ville träffa en Storasyster samt Ätstörningsjouren. I ett annat fall var det skolsjuksköterskan som uppmärksammade att tjejen mådde dåligt och anmälde henne. Två av de svarande tog själva kontakt med Tjejjonen då de hade fått höra talas om Storasysterverksamheten och ville ha en Storasyster.

Även om svaren är varierande och anledningarna till varför och hur de vände sig till Tjejjonen är olika så rör det sig i majoriteten av fallen om tjejer som anser sig ha ”lättare” problem. De ville inte vända sig till skolkuratoren, BUP eller skolsjuksköterskan då de kände att de då skulle få en stämpel från övriga elever och klasskamrater. Detta stöds även av svaren på frågan om varför de sökte sig till Storasysterprogrammet. Sju stycken uppger att de ville ha någon att prata med utanför familjen för att prata om svårigheter som uppstår, med någon som är ny för dem. En har uppgett att hon känner oro och otrygghet när hon är hemma med sin pappa. En annan uppgav att hon inte har några syskon och ingen mamma att tala med. En tyckte det verkade roligt, intressant och bra, och en tänkte att det kanske skulle hjälpa.

Att Lillasystrarna hoppas att Storasysterarna ska ge dem en trygghet som de inte känner att de har, stöds av svaren på frågan om vad de hoppas att Storasystem ska ge dem. Lillasystrarna svarade att de hoppades få styrka, självförtroende, trygghet, stöd, uppmuntran, insikt, glädje.

Majoriteten ville att Storasytern ska vara som en syster och kompis, och att hon ska vara någon som Lillasystemen kan prata med om saker som är svåra eller som hon oroar sig för. Svaren ger en indikation på att Lillasystererna i en del fall har en romantiserande bild över hur det kommer bli att ha en Storasyter och att paret kanske inte riktigt blir så nära som Lillasystererna tror att de ska bli. Vilket även visar sig i svaren i ”Efter” – enkäten.

Gällande familjesituationen så är det 10 stycken som uppgett att de har föräldrar som bor ihop. Två stycken har skilda föräldrar. En har endast en pappa. Fem stycken har syskon och fyra har inga syskon. En har pojkvän som hon räknar in i familjesituationen. Detta visar att Lillasystererna kommer från olika familjebakgrunder, och det finns inget mönster som visar på att de kommer från en viss typ av familj. En tanke hade kunnat vara att de inte hade något syskon och därför ville testa på hur det skulle vara. Men så är alltså inte fallet.

I ”Efter” – enkäten fick Lillasystererna först svara på frågan ”Kan du beskriva vad som varit bra med att ha haft en Storasyter?”. På denna fråga svarade alla Lillasystererna mer uttömmande svar än i ”Innan” – enkäten. Sju av Lillasystererna fann att det var bra att det fanns någon att prata med, någon som lyssnade. De tyckte att det var bra att ha någon att prata med som inte är vän eller familj, de kände sig omtyckta och mådde bra av att någon tog sig tid att lyssna. En svarade att det som var bra med Storasytern var att de träffades kontinuerligt på en bestämd tid och det då automatiskt blev så att de pratade om hur hon mådde. Detta tyckte hon hjälpte. Lillasystererna tyckte även att det var bra att man kunde prata ut om saker och veta att det stannade hos Storasytern. De kände att de kunde prata fritt och öppet om funderingar och saker de kände ett behov av att prata om. Några uppgav att det kändes tryggt att ha någon i sin närhet. Två stycken uppgav att det var skönt att träffa någon som de inte kände från början, någon som de inte träffade varje dag. De tyckte att det var skönt att Storasytern var där just för dem. Andra svar var att det kändes bra att lära känna en person med andra livserfarenheter, att självkänslan och empatin växte, att det fanns någon man kunde prata med och göra saker utanför familjen.

På frågan ”Är det något som inte har varit bra eller som du saknat” så är en återkommande kommentar (4 av de 11 Lillasystererna som svarat på denna fråga har nämnt detta) att de önskar att de hade fått en närmare relation med sin Storasyter. De kände att de inte öppnade upp sig så som de trott sig eller ville göra. En svarade att den slutade med Tjejzonen för att hon inte kände sig redo att öppna upp sig för någon hon knappt kände.

Det framkommer även att det vore bra om Storasystererna tog initiativ och lyssnade in vad Lillasystererna försökte prata om så att de också kunde anpassa träffarna därefter. En Lillasyster kände att hon inte kunde öppna upp sig för att hon inte kände sig bekväm ute på café med andra människor runt omkring. En annan tyckte också det var jobbigt med nya sociala miljöer och skulle önskat mer stöd och föreberedelse för att klara av dessa. Det framkommer även att Lillasystererna tycker det är ganska svårt att byta Storasyster om den första slutar. De upplever det som att de måste börja om på nytt och att det aldrig blir något bra.

Svaren visar att de Lillasysterer som tycker att tiden med Storasystemen har fungerat i de fall där mötena har skett regelbundet och en relation har kunnat byggas upp. I de fall där en Storasyster har varit tvungen att avbryta sitt uppdrag har Lillasystemen upplevt att det inte blev lika bra med Storasyster nummer två. Svaren visar även att många av Lillasystererna gärna ser att Storasystererna tar initiativ till träffarna samt att de verkligen försöker lyssna in hur Lillasystemen är och vad hon vill göra.

6.1.2. Resultatredovisning från KASAM – enkäten med analys

För att göra en tydlig åtskillnad på svaren på den fyrgradiga skalan som enkäterna är utformade med så kommer svaren ”Stämmer inte” och ”Stämmer ibland” skattas som låg KASAM och svaren ”Stämmer ofta” och ”Stämmer alltid” som hög KASAM. De fullständiga svaren visas i bilaga 2. Nedan börjar med en redovisning av varje enskild påstående och därefter kommenteras de påståenden med intressanta resultat. Därefter sker en sammanställning av svaren uppdelat i de tre kategorierna meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet för att se om det visar på någon skillnad före och efter tiden som Lillasyster.

Påstående:			
1. Jag känner mig respekterad och omtyckt som den jag är (Meningsfullhet)		Låg	Hög
	Innan	8	5
	Efter	3	10
2. Jag upplever gemenskap och har vänner i den utsträckning jag önskar (Hanterbarhet)		Låg	Hög
	Innan	7	6
	Efter	4	9
3. Det jag gör på dagarna känns meningsfullt och helt ok (Meningsfullhet)		Låg	Hög

	Innan	5	8
	Efter	9	4
4. När jag hamnar i nya situationer och sammanhang känner jag mig trygg (Begriplighet)		Låg	Hög
	Innan	7	6
	Efter	2	11
5. Jag brukar ha roligt och skratta med andra (Meningsfullhet)		Låg	Hög
	Innan	5	8
	Efter	5	8
6. När jag får problem eller svårigheter finns det människor som ställer upp och hjälper mig (Hanterbarhet)		Låg	Hög
	Innan	3	10
	Efter	4	9
7. Jag brukar lyckas bra med uppgifter jag genomför (Hanterbarhet)		Låg	Hög
	Innan	4	9
	Efter	5	8
8. Jag tycker det går ganska lätt att finna lösningar när jag möter svårigheter (Hanterbarhet)		Låg	Hög
	Innan	6	7
	Efter	1	12
9. Jag har lätt att uttrycka mig så att andra förstår vad jag menar (Hanterbarhet)		Låg	Hög
	Innan	1	12
	Efter	6	7
10. Jag finner trygghet i och hämtar kraft ur mina nära relationer (Hanterbarhet)		Låg	Hög
	Innan	6	7
	Efter	4	9
11. Jag är nöjd med mig själv och inser mitt värde som individ (Meningsfullhet)		Låg	Hög
	Innan	7	6
	Efter	4	9
12. Jag känner hopp och tilltro inför framtiden (Meningsfullhet)		Låg	Hög
	Innan	4	9
	Efter	4	9
13. Jag kan hantera förändringar i livet (Begriplighet)		Låg	Hög
	Innan	5	8
	Efter	3	10
14. Jag klarar av de svåra känslor som uppstår (Hanterbarhet)		Låg	Hög
	Innan	5	8
	Efter	6	7

Påstående 1 visar en markerad skillnad mellan före och efter då svaren visar att Lillasystererna gått från låg KASAM till hög. Påstående 2 visar en lätt ökning från låg till hög. Påstående 3 skiljer sig från de övriga svaren då det visar på en stor ökning från hög KASAM till låg. Påstående 4 visar på en ökning av hög KASAM. Påstående 8 visar en fördubbling av svaren mot hög KASAM, detta till skillnad från påstående 9 där svaren likt påstående 3 gått från hög KASAM innan till låg efter. Påstående 10, 11 och 13 visar även de på ökad KASAM efter än innan. Påstående 6,7 och 14 visar på en liten minskning. Påstående 5 och 12 visar på ingen skillnad alls.

För att sammanfatta så ger 5 av 14 påståenden svaren att Lillasystererna har lägre KASAM efter än innan. Framförallt är det påstående nummer 3 ”Det jag gör på dagarna känns meningsfullt och helt ok (Meningsfullhet)” och påstående nummer 9 ”Jag har lätt att uttrycka mig så att andra förstår vad jag menar (Hanterbarhet)”.

7 av 14 påståenden visar på att Lillasystererna sammanfattningsvis har högre KASAM efter än innan

2 av 14 påstående visar på ingen skillnad alls.

Svaren väcker frågan om varför det är just påstående nummer 3 och 9 som är markant lägre efter tiden som Lillasyster och inte högre. I synnerhet påstående nummer 9 är intressant då ett av syftena med Tjejonens Storasyster verksamhet är att stärka unga så de vågar och vill uttrycka sig. Dock handlar inte påståendet om de vågar och vill uttrycka sig, det handlar om hur Lillasystererna upplever att de vågar uttrycka sig så att andra förstår vad de menar. Hur Lillasystererna upplever det betyder inte samma sak som att de inte vågar uttrycka sig. Däremot är det troligt att de känner att de inte blir förstådda eller tagna på allvar.

En annan förklaring till resultaten av två påståenden nummer 3 och 9 kan vara att majoriteten av svaren i enkäten visar på förbättrad KASAM vilket skulle kunna förklara påstående 3 och 9 som undantagen som bekräftar regeln. En annan teori är att Lillasystererna efter sin tid med Storasystemen har blivit mer medvetna om hur de mår och hur de känner. Deras tid som Lillasyster kan ha bidragit till att de är mer reflekterande än tidigare, något som är positivt men även kan vara negativt om det leder till att de gräver ner sig i det utan att någon fångar upp dem och de får utlopp för sina tankar. En annan förklaring till dessa två utstickande resultat kan också vara att det handlar om unga människor i en tid där allt går i vågor, majoriteten av de svarande var som tidigare nämnts mellan 13 – 17 år vilket betyder att

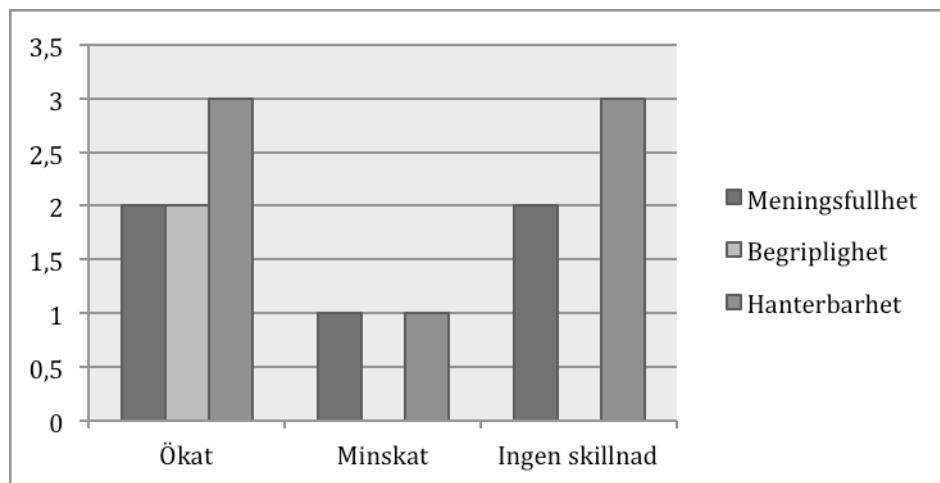
många av dem har bytt skola och kanske hamnat i nya kompiskonstellationer – något som kan bidra till att de känner sig förvirrade, utelämnade och att de inte blir förstådda.

När det gäller de påståenden som ökat är det också intressant att se att det är tre påstående där ökningen är påfallande. Dessa är påstående 1. ”Jag känner mig respekterad och omtyckt som den jag är (Meningsfullhet)” 4. ”När jag hamnar i nya situationer och sammanhang känner jag mig trygg (Begriplighet)” och 8. ”Jag tycker det går ganska lätt att finna lösningar när jag möter svårigheter (Hanterbarhet)”. Att det just är dessa tre påstående som en markant ökning av Lillasystrarna känner igen sig i visar på att de har en grundtrygghet och självkänsla, detta både då påståendena relaterar till situationer där Lillasystemen måste ta initiativ, i synnerhet nummer 4 och 8. Påståendena representerar även alla komponenter i KASAM vilket kan stärka idén om att Lillasystrarnas självkänsla har ökat.

För att tydliggöra resultaten ur ett KASAM-perspektiv så visar tabell 2 nedan resultaten från påståendena efter indelandet i de tre KASAM - kategorierna meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet. Tabellen visar att alla tre kategorierna har ökat men framförallt är det påståendena som syftar på hanterbarhet som har ökat efter tiden som Lillasyster. Begreppet meningsfullhet och begriplighet har ökat något.

Lillasystrarnas sammanfattande KASAM har enligt tabell 2 ökat och stabiliserats. Detta kan bero på tiden med Storasytemen, men det kan även bero på att de blivit äldre känner en större möjlighet att påverka och hantera sina liv nu än då. Mer om detta i det sista kapitlet med sammanfattning och slutsats.

Tabell 2. Sammanfattning av KASAM -kategorierna

6.2 Djupintervjuerna

Djupintervjuerna genomfördes under perioden mars – april 2011. Totalt intervjuades fem stycken före detta Lillasysstrar som deltagit i Storasysterprojektet under 2010-2011.

Intervjuerna genomfördes i Tjejzonens lokaler på Kungsholmen, Stockholm. Lillasysstrarna var mellan 15- 20 år. Målsmans godkännande för att intervjua Lillasysstrarna har lämnats för de Lillasysstrar som var under 18 år. För att behålla anonymiteten kommer Lillasysstrarna att refereras till som A, B, C, D och E. Liksom i redovisningen av enkätundersökningen är det som är inom citationstecken direkta citat från intervjuerna.

Anledningarna till att Lillasysstrarna sökte sig till Tjejzonen varierade. Något som förenar alla Lillasysstrarna är att de kände sig ensamma både i skolan och hemma. Även om majoriteten hade både en familj och ett kompisgäng så kände de sig utanför. A hade en rörig hemmiljö och upplevde sitt liv som stressigt och att hon aldrig räckte till. Lillasyster B kände att hon kom ”på andra plats efter sin bror”, C ”ville ha stöd”, D ville ha ”någon som lyssnade” och E blev tipsad om Tjejzonen från sin kurator då hon kände sig ensam och inte hade någon att prata med, E uttryckte det med att hon hade ”väldigt dåligt socialt självförtroende”.

Gemensamt är även att de ville träffa någon som de inte kände och som inte hade någon referens till deras liv. Några var dock tveksamma till om Tjejzonen var för dem då de trodde att man var tvungen att ”ha allvarligare problem”. Med allvarliga problem menades t.ex. en alkoholiserad förälder eller att man blev misshandlad.

Alla Lillasysstrarna uttryckte en lättnad över att det fanns en organisation som Tjejzonen dit de kunde vända sig och få någon att prata med som inte var vän eller familj. De uttryckte även att de inte ville vända sig till skolkuratoren eller skolsjuksköterskan då de inte ville ”få ett rykte”

Lillasystrarna uttalade sig till en början med att de ”inte hade några direkta förväntningar” på hur det skulle vara att ha en Storasyster. Men det kom ändå fram att de alla hoppades att de skulle kunna prata öppet med Storasystemen, att denna skulle kunna vara någon de skulle kunna ”berätta allt för”. B var lite orolig för att hon bara skulle behöva prata om sina problem, och C hoppades ”att det inte skulle vara som att gå till kuratorn”.

Alla Lillasystrar svarade att det tog ca 2–3 veckor från det att de ansökte om att få en Storasyster till det att de fick besked om att de skulle få en. När Lillasystrarna fick besked om att de hade blivit tilldelad en Lillasyster uttryckte alla en lättnad över att det gick så fort. A såg fram emot mötet, fast hon var nervös. B var också nervös och orolig att Storasystemen inte skulle gilla henne, eller att hon skulle vara ”som en psykolog”. C blev lite orolig då hon har svårt att ta kontakt med nya människor, men hon tvingade sig för hon ”trodde det skulle hjälpa”. D blev jätteglad och E kände sig privilegierad att hon skulle få en Storasyster, hon uttryckte sig som att ”det kändes väldigt ojdå!”

När de kom till Tjejjonen för första gången och träffade personalen samt sin Storasyster upplevde alla att de fick ett mycket bra bemötande av Tjejjonens personal, de kände sig välkomna och att det var enkelt att vara där. B blev väldigt lugnad och glad när hon insåg att hon skulle få träffa sin Storasyster regelbundet och under en längre tid.

Det pendlade lite i svaren på frågan om hur ofta paren sågs. En del sågs regelbundet varannan vecka och en del mer sällan. Det var framförallt Storasysterarna som tog initiativ till träffarna och många av Lillasystrarna tyckte att det vore bra om Storasysterarna tog mer initiativ. Två av Lillasystrarna fick byta Storasyster då dessa flyttade eller hade för mycket att göra. I båda fallen blev det inte lika bra med de nya Storasysterarna och det avslutades inom några månader. Med de nya Storasysterarna upplevde Lillasystrarna att det inte blev samma kontinuitet och att de nya Storasysterarna inte tog lika mycket initiativ som de gamla. Alla par har setts i ca 1 år.

Att mötena inte alltid blev så kontinuerliga som det var tänkt reflekteras i svaren på frågan om tiden med Storasystemen motsvarade Lillasystrarnas förväntningar. A hade hoppats att hon skulle kunna prata mer om känsliga och jobbiga saker, men hon beskriver det som att ”det bara blev så att vi sågs”, att Storasystemen aldrig kom in på djupet. Samtalen höll sig på ett ytligt plan och A upplevde det som att de sågs mest för att de skulle ses. Även C trodde att hon skulle komma närmre Storasystemen än vad hon gjorde. B och E tyckte det blev ungefär så som de tänkt sig. De hade inte haft så stora förväntningar på ”att nu ska allt lösas sig”.

Lillasyster D hade två olika Storasystrar. Den första Storasystrarna kom hon väldigt bra överens med, de sågs regelbundet och de gjorde varierande aktiviteter. Den andra tyckte hon det var lite svårare med och den gav henne inte lika fria tyglar över vad de kunde göra. Den andra Storasystrarna träffades heller inte lika regelbundet med D som den första. D kom väldigt nära sin första Storasystrarna då hon hjälpte D att få stöd i sig själv och bli säkrare i att säga ifrån. D upplevde att det var ”som att ha en Storasystrarna på riktigt”.

Under träffarna gick paren framförallt på café och fikade. En del gjorde andra aktiviteter som bio eller sportaktivitet. Två av Lillasystrarna har haft närmre kontakt och bjudit hem Storasystrarna till sina familjer. De flesta har inte kontakt utanför Storasystrarna – Lillasyster relationen. Under deras tid så messade de flesta par mellan varandra men det handlade främst om var och när de skulle ses. Två av Lillasystrarna brukade höra av sig om de behövde hjälp eller bara behövde prata lite.

På frågan ”Var det något som blev bättre av att du hade en Storasystrarna? Har du samma behov av att fortfarande träffa någon?” svarade alla utom B och D att det var svårt att avgöra om det berodde på tiden med Storasystrarna eller om det hade med andra faktorer som tid och ålder att göra. A kände att hon aldrig kom in på djupet med sin Storasystrarna och därför inte kunde prata om det hon egentligen ville prata om. C kände att hon inte hade något behov längre av en Storasystrarna men tror inte det beror på sin tid på Tjejzonen. E tyckte det var svårt att avgöra om Storasystrarna har gjort någon skillnad, men hon trodde att på något sätt så hade Storasystrarna nog gjort det. I vilket fall så tyckte E att hennes situation var bättre vid tidpunkten då intervjun genomfördes men detta berodde antagligen att hon börjat gymnasiet och bytt miljö. Hon känner sig mer sedd och hon umgås regelbundet med folk, något hon inte gjorde förut.

Lillasyster B känner däremot att hon mår mycket bättre och känner sig starkare på grund av sin Storasystrarna. Hon tror även att det har att göra med andra saker, men samtidigt tycker hon att Storasystrarna ”verkligen var där” när hon behövde det och det hade B aldrig upplevt förut. Hon tyckte det ”det var skönt att veta att Storasystrarna fanns där för henne”.

Även D tror att hennes tid med Storasystrarna är anledningen till att hon känner sig starkare idag. Hon upplevde det som att Storasystrarna var en äldre kompis och hennes råd gjorde att D fick en ny syn på vuxna. Hon förstod att vuxna faktiskt kunde hjälpa till, att de inte bara är vuxna eller föräldrar och att de är till för att sätta gränser och vara elaka utan de kan faktiskt hjälpa också. D känner även att hennes syn på skolan har förändrats till det bättre.

Alla Syskonpar träffades under ett års tid, det är standard för Storasystemverksamheten. A och D kände att det var ok att avsluta då de inte tyckte att de hade något behov längre av att ha en Storasyster. C tyckte det var jobbigt till en början men att det efter ett tag gick det över och hon kände att hon inte heller hade något behov längre. B hade vid intervjun några träffar kvar med sin Storasyster och hon trodde att hon skulle sakna henne mycket. E hade två Storasyster och kände att det var jobbigt att avsluta det med den första, men med den andra fick hon inte så bra kontakt så det kändes inte så jobbigt. B och C har viss kontakt med sina Storasyster idag och alla har varandra på Facebook.

På frågan ”Finns det något som du ville skulle varit annorlunda? Med Storasystem eller Tjejjonen som verksamhet?” gav Lillasystererna konstruktiva svar som visar att de efterfrågar en viss kontinuitet och uppföljning av mötena och Storasystererna. A tror till exempel att ”det vore bra om personalen Tjejjonen fungerade mer som mellanhand och följde upp med Storasystererna”. A ville nämligen prata om svåra saker men Storasystemet förstod inte detta så det hade varit bra om Tjejjonen hade vetat om det och kunnat förmedla det till Storasystemet.

Att ha en mellanhand tror även C vore en bra idé då hon hade behövt stöd för att klara av de aktiviteter hon och hennes Storasyster gjorde. Till exempel önskar hon att de hade kunnat förbereda sig inför aktiviteterna lite mer innan de gjorde då hon lider av lätt social fobi.

När det gäller frågan om hur regelbundet man bör träffas är svaren dubbeltydiga, å ena sidan tycker Lillasystererna att träffarna borde vara mer regelbundna, men samtidigt tycker de att de träffades tillräckligt ofta. Detta kan betyda att de vill ha en kontinuitet men träffarna inte behöver vara så frekventa som 2 ggr i månaden. Lillasystererna verkar vilja göra upp det efter hand. Men det kan också betyda att de inte vill vara till besvär och ”klaga”.

B och hennes Storasyster träffades inte så regelbundet men B ser inte det som något problem utan att det passade dem. E tycker det är viktigt att Tjejjonen har ”koll på Storasystererna” och hon tycker att Storasystererna ska kontakta Lillasystererna och se till att träffarna blir av. Hon menade också att ”det är oansvarigt av en Storasyster att ta på sig ett sådant uppdrag om hon inte kan hantera det”, E menar att hon inte var i så stort behov av hjälp men hon funderar på hur det varit om hon hade varit i stort behov, då menar E att det hade varit ”dåligt” av Storasystemet att inte ta ansvar och höra av sig regelbundet.

D tycker det är jättebra att man inte har kontakt med personalen på Tjejjonen utan att hon och Storasystererna fick sköta sig själva.

7. Sammanfattande analys

Anledningen till att Lillasystrarna har vänt sig till Tjejzonen är för att de kände sig ensamma, oroliga, hade ”tonårsproblematik” och i vissa fall hade dåligt självkänsla. De fick kontakt med Tjejzonen genom kuratorn i skolan, blev tipsade av en kompis eller att föräldern tog kontakt, i majoriteten av fallen tog tjejerna själva kontakt med Tjejzonen och ville få en Storasyster. Att de självmant tog kontakt skulle kunna vara en indikation på att de har en inneboende självkänsla och vill göra något åt sin situation. Detta i sin tur leder till slutsatsen att de tjejer som har blivit intervjuade och som svarat på enkätundersökningen inte är de allvarligaste fallen som behöver professionell hjälp från till exempel BUP, utan det rör sig om tjejer som behöver vägledning och som har ett stort behov av att bli sedda och hörda.

Vissa av Lillasystrarna i den här undersökningen hade en romantiserande idé om hur det ska bli att ha en Storasyster vilket kan ha bidragit till att de kanske kände sig lite besvikna efteråt. Det visar att det är viktigt att Tjejzonen kommunicera samma sak till Storasysterar som Lillasysterar, eventuellt att Tjejzonen har en genomgång med Lillasystrarna om vilka förväntningar som de har innan de får en Storasyster. Detta för att på bästa sätt kunna matcha Lillasyster mot Storasyster

En allvarlig och viktig sak att ta fasta på är många av Lillasystrarna uttryckte att de inte kände att de hade tillräckligt stora problem för att vända sig till skolkurator eller sjuksyster. De benämnde det som att de ”inte ville ha en stämpel” på sig.

Majoriteten av Lillasystrarna upplevde sin tid på Tjejzonen som positiv. De tyckte det var skönt att ha någon att prata med som inte var vän eller familj, detta var också en av anledningarna till att vända sig till Tjejzonen. De kände sig omtyckta och mådde bra av att någon tog sig tid för dem. De fann Tjejzonen som en positiv och varm plats. Efter att de ansökt om att få en Storasyster och fick beskedet om att de skulle få en blev alla av de som medverkade i djupintervjuerna exalterade och glada. En uttryckte det som att hon ”kände sig privilegierad”, något som sammanfattar känslan hos Lillasystrarna. Det ger en indikation på att de är stolta av att ha fått vara Lillasysterar, och att de kände att de skulle bli sedda och tagna på allvar.

Lillasystrarna såg även fram emot att få träffa någon utanför deras egen umgängeskrets, bostadsområde och skola, en uttryckte att det skulle bli skönt ”att få börja om på nytt och kunna säga vad man vill”. Det framkom även att alla inte kände sig helt bekväma med att

öppna upp sig och lära känna någon helt främmande. Detta är viktigt att arbeta med så Lillasystrarna får ut så mycket som möjligt av sin tid som Lillasyster. Detta betyder också att det är viktigt att Storasysterarna känner sig bekväma i sin roll och får det stöd och kunskap de behöver från Tjejjonen för att kunna läsa av vad Lillasystrarna vill prata om samt kunna ta initiativ

7.1 Begripligt, meningsfullt och hanterbart?

När det kommer till Storasysterverksamhetens påverkan på Lillasystrarnas KASAM så visar enkätundersökningen att 7 av 14 påstående ger resultatet att Lillasystrarna har högre KASAM efter deras tid med Storasyster. 2 av 14 påstående visar på ingen skillnad alls och 5 av 14 påstående visar att Lillasystrarna har lägre KASAM efter, i jämförelse med innan, 2 av dessa 5 påstående visar på en stor skillnad, de övriga är det mycket liten minskning från innan till efter.

Resultaten ger en indikation på att Lillasystrarna faktiskt upplever sin tillvaro mer begriplig, meningsfull och hanterbar efter sin tid som Lillasyster. Dessvärre är inte underlaget mer än de 14 enkätsvaren. Om det hade varit ett större underlag av svar så hade det kanske varit möjligt att utläsa något mer av resultatet, men i denna undersökning så säger det inte så mycket mer än att det i majoriteten av fallen har blivit en förbättring, och det ger en viss antydning på att Lillasystrarna känner sig säkrare i vissa situationer (det vill säga de situationer som påståenden beskriver).

Det som är positivt är att resultaten från KASAM - formulären som Lillasystrarna svarade på innan de blev Lillasyster visar att det endast är en minoritet av de svarande som sammanfattningsvis har en låg KASAM. Detta stärker indikationen om att majoriteten av Lillasystrarna, som har svarat på enkäten och sökt sig till Tjejjonen, inte är i ett tillstånd där de behöver professionell hjälp från till exempel BUP, utan har en inneboende känsla av grundtrygghet, men som det framkommit i enkäten och intervjuerna, känner sig ensamma, förvirrade och behöver någon att prata med.

Det framkommer även intressanta resultat efter indelningen av påstående i kategorierna begriplighet, meningsfullhet och hanterbarhet (se tabell 2). Tabellen visar att alla tre kategorierna har ökat men framförallt är det påståendena som syftar på hanterbarhet som har ökat efter tiden som Lillasyster. Begreppet meningsfullhet och begriplighet har ökat något. Som poängterat ovan så behöver detta inte bero på Storasysterverksamheten utan kan beror på

att de har mognat, kanske bytt skola, fått det bättre hemma, men som djupintervjuerna har visat är det några av de intervjuade Lillasystererna som är helt övertygade om att de mår bättre idag än innan de sökte sig till Tjejjonen och att de beror på deras tid med sin Storasyster.

I tabell 3 nedan sammanfattas svaren av hur Lillasystererna skattat sig själva före och efter tiden som Lillasyster per respektive KASAM – kategori. Se resultaten i sin helhet i bilaga 2. Syftet med sammanfattningen är att jämföra med KASAM – teorins 8 typer och se om Lillasysterernas svar före och efter tillhör samma typ eller om deras svar har förändrats (se tabell 1). Resultaten är kategoriserade efter majoritetssvaren. Tabell 3 visar att innan Lillasystererna fick en Storasyster var KASAM – mönstret: låg begriplighet, hög hanterbarhet, hög meningsfullhet, vilket klassas som typ 2 enligt Antonovskys typsystem. Typ 2 är en av de ovanliga typerna, detta då hög hanterbarhet är beroende av hög begriplighet enligt Antonovsky. Detta då det är svårt att förstå hur en person tror att den klara sig bra om den lever i en värld som den upplever som kaotisk och oförutsägbar.³⁰

Resultaten i enkäten efter att Lillasystererna fick en Storasyster skiljer sig från resultatet innan. Tabell 3 nedan visar ett mönster där alla tre kategorier ligger högt vilket klassas som typ 1 enligt Antonovskys åtta typer. Denna typ skapar enligt typsystemet inga problem då dessa personer ser en hög grad av sammanhang i världen och deras mönster kan förväntas vara ganska stabil. Det är positivt att se komponenten begriplighet har ökat, något som kan bero på att Lillasystererna har fått perspektiv, en del tack vare sin Storasyster, och andra för att de gått ett år och de har bytt miljö.

Det är svårt att avgöra tillförlitligheten hos resultaten från sammanställningen av KASAM hos de Lillasysterer som svarat på enkätundersökningen. Detta då det (som tidigare poängterats) endast är 14 stycken Lillasysterer som svarat och att frågorna i enkäten har minskat ned avsevärt från original KASAM som Antonovsky utformat.

Tabell 3. Sammanställning av KASAM kategorier innan och efter

INNAN	LÅG	HÖG
Begriplighet	1	1
Hanterbarhet	1	6
Meningsfullhet	2	4
EFTER	LÅG	HÖG

³⁰ Se även sid. 11

Begriplighet	0	2
Hanterbarhet	0	7
Meningsfullhet	1	4

7.2 Lillasystemen i centrum?

Tjejjonens syfte är att arbeta med att förebygga psykisk ohälsa hos tjejer genom att se och höra vad unga tjejer har att säga. Storasyterns huvuduppdrag är att sätta Lillasystemen i centrum och fokusera på det som är positivt i Lillasystemens liv.

När det gäller hur Lillasystemerna har upplevt Tjejjonen och Storasyterverksamheten så är det överlag positivt. I synnerhet det första mötet på Tjejjonen. Alla, både i intervjuer och i enkäten fann att det var ett mycket positivt möte och de kände att personalen på Tjejjonen och Storasystrarna gav dem ett bra bemötande och de kände sig välkomna och sedda. Även under själva träffarna med Storasystrarna gavs svaren att det kändes skönt att ha en Storasyter som fokuserade enbart på Lillasystemen, i synnerhet när mötena skedde kontinuerligt. I djupintervjuerna framkommer det dock att det fanns några av Lillasystemerna som ville prata om svåra saker och att de försökte göra sina Storasystrar uppmärksamma på detta. Det framkommer även att vissa tyckte det var jobbigt att vara ute på offentliga platser med främmande personer runt omkring.

En av anledningarna till att missförstånd uppstår är att Lillasystemerna i vissa fall har en romantiserande bild av hur det ska bli att ha en Storasyter, men det kan också vara att Storasystrarna i uppdragsbeskrivningen för Storasyterverksamheten har fått instruktion om att ”fokusera på det som ger din lillasyster kraft, hopp och lust”³¹. Detta kan bidra till att en del Storasystrar kanske väljer att inte lägga fokus på det som verkar vara mindre bra i Lillasystemens berättelser utan lyfta fram det positiva och få Lillasystemen att fokusera på det.

Dessa svar ger en indikation på att Tjejjonen i vissa fall behöver ha mer uppföljning med Storasystrarna och se till att det blir en kontinuitet i mötena. Svaren antyder även att Tjejjonen skulle kunna ha uppföljningsmöten alternativt utvärderingsmöten med Lillasystemerna efter ett tag för att se att Lillasystemerna får ut det de behöver från sin Storasyter. Detta kan vara bra både för att mötena ska ge resultat och för att upptäcka om det är en bra matchning mellan Storasyter och Lillasystemer.

³¹ Från Tjejjonens ”Uppdragsbeskrivning för Storasyter Live” – se bilaga 3

Det vore här intressant att ta in jämförande forskning för att se om det finns liknande resultat att dra vidare slutsatser från. Som det står i kapitel 2.1 om tidigare forskning så har jag inte funnit något sådant då Tjejzonens Storasystemverksamhet är unik i sitt slag. Men som det även står i samma kapitel så har Mentor Sverige genomfört en utvärdering av Företagsprojektet vid Hjulstaskolan 2008-2010³². Målet med projektet är att motivera eleverna att börja studera och höja sina betyg och på så sätt skapa sig en bättre framtid. Det författaren kommer fram till är att :

”För skolan och det vidare samhället är det viktigaste att eleverna höjer sina betyg och skaffar sig en utbildning som leder till ett framtida arbete. Men för eleverna själva framstår det viktigaste vara att bli sedda och att lyckas med sina projekt. Här fyller Företaget en viktig funktion inte minst med tanke på att många av eleverna tidigare har misslyckats med sina studier, ibland har oengagerade föräldrar samt saknar framgångsrika förebilder. Genom att visa upp sina färdiga projekt stärks elevernas självförtroende och självkänsla.”³³

Författarens slutsats stärker antydningen att om man har som syfte att stärka ungas självkänsla och förebygga osäkerhet och utanförskap så är det en bra modell att skapa verksamheter som ser unga . Företagsprojektet har indirekt lyckats med detta även om deras huvudsyfte inte var att stärka elevernas självförtroende och självkänsla, utan att fortsätta studera och höja sina betyg.

Att det för eleverna i Företagsprojektet bland annat framstår som viktigast att de blir sedda stämmer väl överens med Lillasysterarnas anledning till varför de vill ha en Storasyster. Projektets slutsats ökar dessutom legitimiteten hos syftet med Tjejzonens Storasystemverksamhet - att lyfta och se unga tjejer och därmed förebygga psykisk ohälsa.

7.3 Bidrag till barnkonventionens uppdrag?

Som det poängteras i uppsatsens inledning så menar FN:s barnrättskommitté att Sverige behöver arbeta aktivt med att ta till vara på barns och ungas röster. Deras rekommendationer syftar till att stärka barn och ungas möjligheter att utveckla sig.³⁴ Syftet med uppsatsen är att undersöka om Tjejzonens Storasystemmodell stärker tjejers självkänsla på ett sätt som gör att

³² Johansson, Hanna Sofia, *En Andra chans? En utvärdering av Företagsprojektet vid Hjulstaskolan 2008-2010*, Sociologiska institutionen, Stockholms universitet, 2010

³³ Ibid.,s. 31

³⁴ Se sid. 2

de vågar uttrycka sina åsikter och därmed är en modell som stödjer barnkonventionens artikel 12.

Genom att titta på enkätundersökningen så kan man dra slutsatsen att Lillasystrarnas KASAM har ökat, men det är också viktigt att poängtera att det inte var alarmerande lågt innan, men en viss ökning är skönjbar. Det är även positivt att se att komponenten begriplighet har ökat, något som kan bero på att Lillasystrarna har fått perspektiv och utvecklats under året med Storasyster.

De två påstående som framförallt testar självkänslan bland de 14 påståendena är nummer 1. ”Jag känner mig respekterad och omtyckt som jag är” samt nummer 11. ”Jag är nöjd med mig själv och inser mitt värde som individ”. Båda dessa två har ökat, det vill säga, fler Lillasystrar har efter sin tid som Lillasyster kryssat i ”Stämmer ofta” eller ”Stämmer helt” än när de fyllde i samma enkät innan de fick en Storasyster. Detta är mycket positivt och ger en indikation på att Storasysterverksamheten faktiskt kan ha bidragit till Lillasystrarnas utveckling och därmed kan vara en modell för att upprätthålla barnkonventionens artikel 12. Om man dessutom jämför resultaten från enkätundersökning med svaren från djupintervjuerna så förstår man att majoriteten av de Lillasystrar som medverkat i denna studie har en positiv bild av sitt år som Lillasyster. I djupintervjuerna framkommer det bland annat att en del känner att de ”har mognat”, att det var ”skönt att ha någon att prata med som inte var vän eller familj” och att få ”perspektiv”. Framförallt kände de sig ”privilegierad” när de fick reda på att de skulle få en Storasyster och de kände sig omtyckta och ”mådde bra” av att någon tog sig tid för dem. Alla dessa ”vittnesmål” stärker slutsatsen om att Lillasystrarna har mognat och känner en större tillit till sig själva. Detta då de vet och själv anser att de har blivit sedda av någon utanför deras normala umgängeskrets, någon som tagit sig tid att se dem och höra vad de har att säga. Även om Storasyster- Lillasyster relationen inte alltid varit kontinuerlig och på några områden kan förbättras så ger den generella bilden intryck av att verksamheten gett positiv efterklang.

Framförallt behövde de här tjejerna ha någon som lyssnade på dem. Detta är även kopplingen mellan stark självkänsla och att våga uttrycka sina åsikter. Har man någon som lyssnar på en så stärks självkänslan och det blir lättare att uttrycka sina åsikter. Man kan självklart ha stark självkänsla ändå, men om man inte har någon som lyssna så borde motivationen att vilja uttrycka sina åsikter vara radikalt mindre. En Lillasyster uttryckte i en av djupintervjuerna att hon upplevde att hon ”fått förändrad bild av vuxna” och att ”vuxna faktiskt kunde vara till

hjälp”. Detta visar att Storasystemen inte enbart ger effekt i relation till Lillasystemen utan förtroendet för andra vuxna i Lillasystemens liv kan öka. Märker Lillasystemen att en vuxen lyssnar och tar henne på allvar kanske tilliten ökar för att även andra vuxna lyssnar och tar henne på allvar.

Som poängterat i teoridelen så ska barnkonventionens artiklar läsas som en helhet och det blir då tydligt att barnkonventionen och KASAM – teorin vilar på samma grundstommar om trygghet, att ha en begriplig omvärld och förändringsmöjligheter. Tjejjonens Storasystemverksamhet verkar även för dessa tre komponenter och i relation till dess så kan man säga att Storasystemmodellen är en bra modell för att upprätthålla och stödja barnkonventionen.

8. Slutsats

Det övergripande syftet med Tjejjonens Storasystemmodell är att förebygga psykisk ohälsa hos unga tjejer. Storasystemernas huvuduppdrag är att sätta Lillasystemen i centrum och projektet handlar om personlig utveckling och om få Lillasystemen att bli sedda och förstådda som den hon är. Anledningen till att Tjejjonen använder Storasystemmodellen är som Eva Kallai, Projektledare för Storasystemverksamheten på Tjejjonen, förklarar det:

”En del är ensamma, och behöver någon att prata med. Andra har tonårsproblematik. Det innebär att de vill prata om frågor som rör kärlek, sex, skolan, vänner och framtiden etc. Sådant de känner att de inte kan/vill prata med sina föräldrar eller vänner om. För föräldrar och vänner lyssnar inte alltid de avbryter, börjar analysera, försöker hitta en lösning.”³⁵

Med andra ord används Storasystemmodellen som komplement till Lillasystemens andra relationer och Tjejjonen använder denna modell för att tillhandahålla ”någon som lyssnar”.

Storasystemverksamhetens största fördel är att det är ett komplement till skolkuratoren och BUP, många av Lillasystemerna kände antingen att de inte hade tillräckligt stora problem för att få ”professionell” hjälp eller att de inte ville ha ”en stämpel på sig” och därför inte ville vända sig till exempelvis skolsjukvården eller BUP. Andra fördelar som verksamheten medför är att den tillhandahåller en plats för Lillasystemerna att ventilera sina åsikter på, och ger dem en trygghet i att det finns någon som lyssnar. Alla Lillasystemstrar upplevde också att de snabbt fick

³⁵ I samtal med Eva Kallai, projektledare Storasystemverksamheten på Tjejjonen, 21 mars, 2011

kontakt med personalen på Tjejjonen och att det gick kort tid innan de blev tilldelade sin Storasyster.

Till verksamhetens utmaningar ligger att säkra att Syskonparen möts kontinuerligt, detta för att de både ska kunna få en närmare kontakt, att Lillasystemen ska våga öppna upp sig, men också för att de ska lära känna varandra så Storasystemen kan vara med uppmärksamma på vad Lillasystemen vill göra prata om eller när hon känner sig bekväm eller inte. En annan utmaning är också hur man ska undvika att Lillasystererna måste byta Storasyster. I de fall som har varit en del av denna uppsats har det inte gett bra resultat så det behövs undersökas närmare om hur man kan undvika att det blir ett allt för stort avbrott. I de berörda fallen har dock Lillasystererna sagt att de förstått varför det blivit som det blivit och att det inte har att göra med dem som personer. Däremot har de upplevt att det är ”svårt att börja om med någon ny”.

Lillasystererna har upplevt att verksamheten fungerar bra, precis som ovan nämnts så har de lätt fått kontakta med Tjejjonen, det har inte dröjt mer än ca 2 veckor innan de fått sin Storasyster och de har känt sig välkomna och avslappande. Däremot behövs det bli en större kontroll av paren och utvärdering några gånger per år så Tjejjonen snabbt kan ingripa om det är så att det inte är en bra matchning. Det vore även bra att ha regelbundna samtal med Lillasystererna och Storasystererna. Däremot får inte personalen på Tjejjonen lägga sig i för mycket, som en Lillasyster uttryckte det: ”det var skönt att veta att det bara är jag och min Storasyster, att inte ha en massa andra vuxna som lägger sig i”. En annan viktig uppgift för Tjejjonen är att se till att mötena sker kontinuerligt och att Storasystererna tar initiativ till mötena, detta var något som Lillasystererna uppskattade, och de som inte hade det på detta vis efterfrågade det.

En av underfrågeställningar som denna uppsats hade, var att ta reda på om det finns någon koppling mellan att ha en stark självkänsla och att våga uttrycka sina åsikter, och i så fall vad denna är. Detta har inte blivit bevisat, men det har heller inte motbevisats. Lillasystererna som har medverkat i denna uppsats via enkäten och djupintervjuerna har själva inte nämnt att de har ”allvarliga” problem med självkänslan, de har mest velat ha någon att prata med. Det har inte visat sig i enkäterna eller i intervjuerna att Lillasystererna har en låg självkänsla och inte vågar uttrycka sig. Slutsatsen man kan dra från dessa två källor är dock att det är modiga tjejer som har känt sig vilsna, ensamma och i en del fall lite förvirrade för att kompisar har svikit, skolan sätter press och föräldrar som inte är riktigt närvarande. Därför skulle man kunna hävda att självkänsla och att våga uttrycka sig hör ihop. Ett starkt argument för detta är att det i många fall är Lillasystererna själva som uttryckt att de vill ha en Storasyster, de har gjort sin

röst hörd. Men de har gjort sin röst hörd mot en organisation som uttryckligen sagt att de ska lyssna på dem och tillhandahåller en lösning. Det kan vara svårare att göra sin röst hörd där man känner att man inte blir sedd eller tagen på allvar.

Från Antonovskys KASAM – teori kan man även dra slutsatsen att om man har en något så när jämn nivå på de tre komponenterna meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet så har man också en inneboende känsla av grundtrygghet och mer benägen att förändra sin situation när detta behövs samt hantera motgångar. Detta betyder att man står upp för sig själv, och med stor sannolikhet innebär begreppet ”stå upp för sig själv” att man gör sin röst hörd och vågar uttrycka sina åsikter.

Huvudsyftet med denna uppsats var att undersöka hur Tjejjonens Storasystemmodell fungerar och om det är en lämplig modell att använda för att stärka tjejers självkänsla på ett sätt som gör att de vågar uttrycka sina åsikter i hemmet, skolan samt i övriga samhället, och därmed en lämplig modell för att upprätthålla barnkonventionens artikel 12. Slutsatsen är att Storasystemmodellen verkar som ett komplement till skola och övriga samhället. Tjejjonen fångar med sin modell upp de tjejer som inte känner att de hör hemma någon annanstans eller att det inte finns någon i deras närhet som de kan prata med, även om de har föräldrar, syskon och vänner. Storasystemerna ger Lillasystemerna en möjlighet att börja om på nytt med någon helt ny person, de får använda Storasystemet som bollplank och få råd och guidning om hur de kan lösa situationer som Lillasystemerna känner att de hamnat i. På så sätt är Storasystemmodellen en bra modell för att stötta tjejerna. Resultaten från de öppna frågorna i enkätundersökningen och från djupintervjuerna visar också att Lillasystemerna har haft stor nytta av Storasystemerna, några tycker de mognat, fått perspektiv. Andra har svarat att de inte vet om det beror på Storasystemet eller något annat, men svaren de ger i övrigt ger ändå en indikation på att de faktiskt har haft nytta av sitt år som Lillasystemer och att de har växt. Storasystemverksamheten är ett bra komplement till övriga samhällsinstitutioner och arbetet för att upprätthålla barnkonventionen. Storasystemmodellen hjälper även till att skapa en känsla av sammanhang hos Lillasystemerna. Modellen verkar för att Lillasystemerna ska kunna känna en hög grad av begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet i sin tillvaro, och på så sätt bidrar Storasystemmodellen till att arbeta för god psykisk hälsa hos unga. Därmed dras slutsatsen att Storasystemmodellen är en lämplig modell att ta användning av för att upprätthålla artikel 12.

Men Tjejjonen behöver utveckla verksamheten och framförallt säkerställa kontinuitet när det gäller Syskonparens möten. Det är också viktigt att med jämna mellanrum genomföra

utvärderingar och arbeta för att det blir en bra matchning mellan Storasyster och Lillasyster.
På så sätt kan båda två få ut så mycket som möjligt av varandra.

Källförteckning

Tryckta källor:

Svensson, Per- Gunnar och Starrin, Bengt (redaktörer): *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Studentlitteratur, 1996

Antonovsky, Aaron, *Hälsans mysterium*, Natur och kultur, 1991

Blennberger Erik, *Offentlig och ideell sektor – partners för ett gott samhälle*. Gatljus 3/2005. Göteborgs kyrkliga Stadsmission, Göteborg, 2005

Johansson Staffan, *Ideella mål med offentliga medel*. Sober förlag, Stockholm, 2005

Regeringskansliet, *Överenskommelse mellan regeringen, idéburna organisationer inom det sociala området och Sveriges Kommuner och Landsting*. Socialdepartementet och integrations- och jämställdhetsdepartementet. Regeringskansliet, Stockholm 2008

Otryckta källor:

<http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=55> den 21 februari, 2011

<http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=4534> 21 februari, 2011

Clevström Jenny. 2008. ”De arbetar ideellt på jobbet. Fler företag låter sin personal jobba för ideella föreningar på betald arbetstid.” Dagens Nyheter 15/7,
<http://www.dn.se/ekonomi/fler-far-jobb-ideellt-pa-jobbet> den 13 maj, 2011

CRC/C/SWE/CO/4 Concluding Observation: Sweden, 12 juni 2009, Finns på:
<http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=4534> 21 februari, 2011

Löfberg, Cecilia, fil.dr, Pedagogiska institutionen, Stockholmsuniversitet ”Att uttrycka det svåra online”, 090401-120601, <http://attuttryckadetsvaraonline.wordpress.com/about/> den 14 maj, 2011

Johansson, Hanna Sofia, *En Andra chans? En utvärdering av Företagsprojektet vid Hjulstaskolan 2008-2010*, Sociologiska institutionen, Stockholms universitet, 2010 se:
http://www.mentorsverige.se/assets/files/En_andra_chans.pdf den 13 maj, 2011

<http://www.mentorsverige.se/forskarrapport-om-mentors-elevprojekt.html> den 13 maj 2011

<http://www.sektor3.se/#om-sektor3> den 13 maj, 2011

<http://www.tjejzonen.se/om-tjejzonen/fakta-om-tjejzonen> 21 februari, 2011

<http://www.tjejzonen.se> den 21 mars, 2011

Tjejzonens verksamhetsberättelse 2010 <http://www.tjejjonen.se/om-tjejjonen/verksamhetsberaettelse> den 19 april, 2011

<http://www.tjejjonen.se/storasyster/storasyster> den 19 april, 2011

Intervjuer:

Intervju den 21 mars, 2011, Lillasyster A

Intervju den 21 mars, 2011, Lillasyster B

Intervju den 22 mars, 2011, Lillasyster C

Intervju den 28 mars, 2011, Lillasyster D

Intervju den 4 april, 2011, Lillasyster E

Intervju med Thintin Strandman den 27 februari 2011 via e-mail

Samtal:

Samtal med Eva Kallai, projektledare Storasystemverksamheten på Tjejjonen, 21 mars, 2011

Bilagor:

Bilaga 1. Frågeformuläret för enkäten

Bilaga 2. Fullständiga resultatet från enkätundersökningen – alla siffror

Bilaga 3. Tjejjonens uppdragsbeskrivning för Storasyster Live